

Lator László

ZSINÓRPADLÁS

HOLTÁG

Sásváron, a kertünk alatt, pár száz méterre folyt a Tisza. Minden tavasszal kiöntött, bezúdult régi medreibe, újakat mosott, elárasztotta a Gyilkát, a Pengőt, a vastag törzsű öreg diófák szegélyezte vágát, át-átcsapott a szomszédos Szirmába vezető úton is, s mikor a nagy víz levonult, állóvizek maradtak utána, erdőkben, bozótosokban, füzesekben, nádasokban. Akármerre indultam, egykettőre valami vízhez értem, tavacskákhöz, holtágakhoz, a falut körülerező Kis-Tiszához. Túl a Tiszán volt az ócskafalu, a folyó moshatta el valamikor, és az újfaluban is, ha itt vagy ott valamiért leástak, sokszor váratlanul kavicsrétegbe ütközött a szerszám, jelöl, hogy régebben arra is járhatott a víz. Lehet, hogy Sásvár neve (egyébként Árpád-kori település volt, határörközség, be-telepített székelyek lakták) a vízi világra utalt. Szerettem a pangó, itt-ott lassan csordogáló vizeket, a szakadékos-padmalyos morotvákat, az erőszakos, sűrű, folyton változó növényzetet, valószínűtlen virágokat, zsombékosokat, a sekélyeseket, a váratlanul fekete mélységeket, a lassan úszó, meg-megvillanó halakat. Ki-kijártam a Kistagon át a Fenyőre, az égres nyiladékaiban kanyargott a víz, egy kis gyaloghídon hasalva figyeltem a nyüzsgő tenyészetet, a híd alatt fodrozódó patakocska bársonyos ábrákat formált a homokban, fölötte, száraz-gyökerek közt sárgás szegélyű kitinpáncélban ügyetlenül úszó, meg-meglóduló csiborok, csikbogarak, a víz színén korcsolyázó, hirtelen mozdulatlanra merevedő vízipókok, lassan araszoló hurkás piócák, vízisiklók, tarka mintás, rücskös, lüktető torkú békák, a korhadáson át felfelé tülekvő hajtások, nád, sás, gyékény, káka, békabuzogány. Itt is, akárcsak kertünk nagy bokrai alatt, a teremtés előtti-utáni káoszt, a formát kereső anyagot láttam. Ez a gyerekkori tapasztalattömeg később hol így, hol úgy rendezve, belekerült a verseimbe. Ott volt előttem, amit az ember ki tudja, mióta próbált mesékbe, mítoszokba, képletekbe foglalni, ahogy egy 1963-as versemben írtam, *a szakadatlan teremtés, amely / a hetedik napon sem pihen el*. Az egy színén, egy időben együtt születés, halál, az azért olyan gyötrelmesen gyönyörű, mert a pusztulással egyszívű, egyetlen-megismételhetetlen élet, *az azért égbolt-gömbölyű egész, / mert pusztulással vemhes létezés*. Ezt persze nem gyerekkoromban gondoltam így, mégis akkor alakult ki bennem ez a *szólam*, s hadd használjam a szót mindkét, zenéi és retorikai-köznapi értelmében. Hogy ér-e valamit, hadd mondjam untig újra és újra, azon múlik, hogy van megcsinálva, hogy van a versbe odatéve. A HOLTÁG elemeinek, darabjainak, azt szerettem volna elmondani, életrajzi háttérük van, még a képzelet, a szándék átrajzolta, elvontabb-fogalmibb részeinek is, most is ott érzem mögöttük a látványt, a foghatót-tapinthatót, a nyersanyagot. De a kezdő sorok legfeljebb közvetve vallanak fészükre. *Az itt mindennek egyforma súlya van*, mondjuk, legalábbis formája szerint, axiomatikus értelmezése a gyerekkori élménykazalnak. Hogy valahova mégis kötődik, erre legfeljebb az *itt* utal. De ez a szál egyelőre elvarratlan. A folytatás, ha lehet, még inkább elválik az alkalomtól. A túlsúfolt képsornak (*a teremtés forró páráival / egymásba habzó zsarnok elemek / kohóiban megsűrűsült anyag*) egy érzékletesen, naturalisztikusan absztrakt világszemléletet (kénytelen vagyok ilyen nagyképpen mondani) kellene sugallnia. Vagy hogy még jobban eltúlozzam: egy anyagelvű metafizikát.

De a szöveg jelentésénél fontosabb a rajz. A képeké, a mondaté. Meg a versdarab szerkezeti szerepe. Ennek a négy sornak az volna a dolga, hogy nagy teret teremtsen a nekem ezért vagy azért fontos tárgyakkal. Ha ez sikerült, akkor már odatehetem a kis-koromban emlékezetembe, érzékeimbe, bőrömbé-sejtjeimbe rögződött apróságokat, s talán így, ebben a mágneses mezőben, az olvasó is másképp látja őket, megérez valamit nekem máig erős sugárzásukból. Az egyik egy Tisza-parti kavics. Ahova fűrödni jártunk, volt egy szép porond, egy forró-kavicsos partszakasz. Testi gyönyörűség volt egy-egy simára csiszolódott, szép formájú kavicsot ujjunk közé venni, fogdosni, simogatni, nézni is jó volt a fényes fekete kőbe ki tudja, milyen földtani előidőkben belepréslődött vékony, szemcsés, fehér kvarc-csíkokat. Mi kovakőnek hívtuk, lehet, nem az volt, de egy másik kővel vagy acéllal, egy reszelődarabbal szikrát is lehetett csiholni belőle. Merő véletlen, hogy másodiknak éppen ez a toll jutott eszembe (*egy gyöngyházsín vagy zöldaranyba játszó / toll kifinomult aszimmetriája*), gyűjtöttem is, a kertünkben, a fenyvesben mindig lehetett valószínűtlenül szépeket találni, cirmos-mintás vércsetollat, sárgarigóét, szarkáét, varjúét, szajkóét (Áprily Lajos szerette kalapjára tűzni). Egy-egy toll szeszélyes színei, viaszos-zsíros felülete, formája, *aszimmetrikus* (ezt a jelzőt nagyon fontosnak érzem) szerkezete elemi gyönyörűséget ébresztett bennem, s ma is érzem az iszonyodást, amit egy talán erőszakkal kitépott vagy idő előtt elhullatott, még lágy hegyű, még éretlen, azért gyűrött varjútoll s hegyében a húst, a talán meggyötört testet is megidéző *cseppnyi vér* gerjesztett bennem. A *cseppnyi vér* után jólesett megtörni a sort, azt hiszem, kell ide a szünet, az üres hely, az elakadó lélegzet leképezése. De itt megint kellett valami, ami összefogja, helyükre állítsa a HOLTÁG kapcsolattalan, esetleg széthúzó alkatrészeit. Ezt persze csak most, utólag okoskodom körül, írás közben az embert többnyire ösztönei és a vers véletlenei, készítései vezetik. Szóval a hézagos sorra következő, első olvasásra, meglehet, homályos, bizarr képekkel zsúfolt mondatban, körülhatárolt térben, egy kis mindenséget akartam volna teremteni: *A túskebozót alvadt viharában / egy képtelenül fénylő égdarab / örvénye édes szőlőháj-sötétben*. A díszleteket készen kaptam, csak oda kellett őket állítani. A túskebokr, úgy emlékszem, vadrózsabokor volt, valahogy, nem tudom, miért, beügyeskedtem magam boltozatos aljába. Rezzenetlen, széttartó, összecsapó, ívbe görbülő ágaival, szeszélyes összevissza alakzataival, sűrű levélzete fény-árny játékaival, a réseken áttündöklő éggel olyan volt, amilyennek leírom: mozdulatlan viharzó végtelen. Nem tudom, kell-e magyarázni az *édes szőlőháj-sötétet*. A bokor alatt egyszerre volt fény és homály, csakugyan zöld volt, és úgy éreztem, édes minden. Mintha egy szép szőlőszemet a fénybe tart az ember: héján átvilágít, különös mintáival, a belső kocsonya. Azt szerettem volna, ha, innen kezdve, egymást erősítve, egyszerre volna benne a versben a valamennyi érzékünket magára vonó matéria és az, amit az anyag természetéről sejtünk, tudunk, képzelünk. Valami földhözragadt transzcendencia. A filozófia nem az én mesterségem, mégis előnyös helyzetben lehetek: a vers többértelműségeivel, viszonylagos homályával, bizonytalanságaival olyasminek adhat alakot, amit különben szegényes eszközeinkkel csak fogyatékosan tudnánk megfogalmazni. Egyébként meg én nem is a vers jelentését próbálom lefordítani. Inkább azt szeretném, amennyire lehet, megvilágítani, hogy miből lesz, hogy alakul ki a vers. De a HOLTÁG második felével egyre nehezebben boldogulok. Azt meg tudom magyarázni, mi honnan került, többé-kevésbé azt is, hogy miért került a versbe. Hogy a *bevégzetlen tökéletesség* (gyakran elmondom ugyanazt, ez a már emlegetett *szakadatlan teremtés változata*) *felszíne alatt liuktelő homály* miért van *beírva kettős szívű csönddel*. Egyszerre kétféle, ilyen és olyan csönd, az esendő teremtményeket

kétfelől övező semmi. Ez se nagy találmány, mármint a gondolat, mégis, rögeszmésen, többször is megírtam, más-más alakot adva neki. Például a HOLTÁG-gal anyagában közeli rokon GYEREKKOR-ban: *Forgolódik a zabolátlan / lelkekkel, mindenféle lényvel / túlzásúftolt alacsony világban, / a kétfelé nyitott sötétben.* A HOLTÁG-ban ez után a gondolatot, absztrakciót játszó, de lényegét tekintve mégiscsak anyagszerűségével ható háromsornyi részlet után a semmiképpen sem jelképesnek szánt, egy kis túlzással: jelentés nélkül való tárgyi világ természetelví rajza következik. Nekem azért mégis van jelentése, mert ma is a talpamban érzem *a káka tömött bokrai alatt recsegő torzsort*, szememben, fülemben van a lápos-mocsaras, zombékos parton *sziszegve feltörő víz.* Bennem egy elmerült világot hívnak elő, de mit tudom én, mit mondhatnak annak, aki sose látta, érzékelte, tapintotta gyerekkorában azt, amit én. És ugyan hányan tudják, hogy ha az égerfát, törzsét vagy egy vastagabb ágát, elfűrészelik, csakugyan szép és szájalomra indító seb támad a vágás helyén? Hogy az elhalt tavalyi sás csakugyan *rostlemezes*, csakugyan *páncélszerű*? Hogy az elszáradt nád, törött csonkjaival csakugyan *csontszilánkos*? Talán, ösztönösen, ezért tettem ebbe a képsorba valami gondolatszerűt. *A ki tudja, mily félig-csíráival / egy többértelmű lehető világnak* emiatt, és nem csak azért került ide, mert mindig felgyújtotta a képzeletemet a föld vagy az élő testek felszíne alatt készülődő, számtalan változatot ígérő, mégis a magba, a csírába, a génekbe írt parancshoz igazodva alakuló élet, az, ahogy a *formátlan fűrtös létek, a még névtelen, még el nem különült sejtek, csírák* (ezek egy 1967-es versemből, Az UDVAR-ból való idézetek) sokaságából, vagy ahogy, egy emelettel feljebb, az ember kínálkozó sorsígéretei közül, választások, kényszerek, véletlenek hálójában, *kiválik az egyetlen lehetőség.*

A HOLTÁG-at első pillantásra laza szövésű, majdnem álomtechnikával alakuló, mégis, azt hiszem, minden ízében hézagtalan, mind mélyebbre ereszkedő mondat zárja. A hajdan meghittén ismerős kisvilág szeszélyesen kiemelt töredékei már-már fénykép-szerűen hívek a versben, mégis a vers sodrásában inogni kezdenek, héjuk ki-kifeszlik, egy homályos tartomány nyílik meg mögöttük. Legalábbis így kellene lennie. Hogy is tudnám ezt érzékeltetni? *A vízítőkkel, hínárral, erre-arra / sodródó, lefelé tapogatódzó / gyökerekkel fekete mélységnek* (bár pontos leképezése egy nekem ma is elevenen ismerős holtágnak) egyszerre csak, én így képelem, valami többjelentésű támad. Dehogyan lefordítható metafora, több is, kevesebb is annál. Bizonytalan sejtelve egy másik, velünk született hajlamainkhoz igazodó, képzelgéseinkből, álmainkból ismert mélyvilágnak. Nem bölcseleti, szavakba nem foglalható, földies természetfölötti. Aztán a rendhagyó képzettársítások. *A halál édes émelységéhez* (ezt nem a XX. századi lélektanból vettem) a *zombékok, nyirkos üregek / pézsmaszaga, viasz-húsos növények / keserű méze, csurgó verítéke* (ha kimondatlanul is) érzékies-szexuális képzeteket indít. Véletlenül, a vers sugallatára vagy tudatosan, nem tudom. A verszáró sorpár aztán végleg összemossa a kintit és a bentit. Azt szerettem volna vele mondani (nem éppen eredeti ötlet), hogy az egyed nemcsak hogy közegében él a körülötte áradó anyagi világnak, hanem egyenmű vele.

HOLTÁG

*Itt mindennek egyforma súlya van:
a teremtés forró páráival
egymásba habzó zsarnok elemek
kohóiban megsűrűsült anyag.
Féhr csíkos fekete kovakő*

*tompa tűzben, már-már valószínűtlen
 gyönyörűen érzékeny hámu bőrnek.
 Egy gyöngyhákszín vagy zöldaranyba játszó
 toll kifinomult aszimmetriája,
 a heges szár gyűrött hegyében
 egy cseppnyi vér.
 A tüskebozót alvadt viharában
 egy képtelenül fénylő égdarab
 örvénye édes szőlőháj-sötétben.
 De a bevégzetlen tökéletesség
 felszíne alatt lüktető homály
 béirva kettős szívű csönddel.
 A káka tömött bokrai alatt
 recsegő torzs, sziszegve feltörő víz,
 ki tudja, mily félig-csírával
 egy többértelmű lehető világnak.
 És égerfák halványvörös sebekkel.
 A sás rostlemezes páncélzatán,
 a csontzilánkos korhadáson
 átnyomakodó nádas falain túl
 vízitökkel, hínárral, erre-arra
 sodródó, lefelé tapogatózó
 gyökerekkel fekete mélység,
 fekete-arany-ezüst villanások:
 tüskés sügér vagy iszapos cigányhal.
 A halál édes émelgése, aztán
 zombékók, nyirkos üregek
 pézsmaszaga, viasz-húsos növények
 keserű méze, csurgó veritéke –
 s mindez majd a hús féleszmeletében
 folytatja síkos, érdes árapályát.*

1969

HÉRACLIUS GLOSS TÖPRENGÉSEI

„A lélek a kígyóból disznóba vándorol, a disznóból a madárba, a madárból a kutyába, s végül elérkezik a majomba és az emberbe. Aztán valahányszor újra vétezik, kezdi előlről, míg el nem jut a földi megtisztultság csúcsára, s akkor átvándorol egy magasabb rendű világba. Így száll szüntelenül állatból állatba, szféráról szférára, a tökéletlenből a tökéletes felé haladva.” Gondolom, nem sokan olvasták, és ha olvasták is Maupassant korai, huszonöt éves korában írott elbeszélését, az HÉRACLIUS GLOSS DOKTOR-t, aligha emlékeznek erre a néhány sorára. A novella idéten, bogaras főszereplője, régi könyvek, írások megszállott búvárlója, rátalál az éppen neki valóra. A kézirat szerzője, más-más személyben, más-más időben, a lélekvándorlásról értekezik, a maga tapasztalatai alapján. A doktort attól fogva, hogy egy éjszaka lázas figyelemmel végigolvasta az írást, egyetlen dolog érdekli: mikor, milyen lényeket, testeket lakott meg ő, aki most éppen Héraclius Gloss, mit őriz, mit takar ki tudja, hány régebbi léte, mi maradt meg benne előző életeiből. Maupassant-t nem a lélekvándorlás, inkább a figura érdekli. A doktorocska egyre jobban be-

legabalyodik a homályos sejtelmeit olyan szerencsésen igazoló tanba, s végül, egy vérfagyasztóan humoros helyzetből, csak az elmebaj, a bolondokháza felé talál kiutat. Egyébként Maupassant rövid életének utolsó éveit állandó szorongás, az örülettől való félelem ülte meg, és csakugyan, a szeniális író is a sárga házban végezte. Domokos Mátyás a Maupassant-novella sugallatain túl talán ezt a háttértörténetet is kiérezte az én HÉRACLIUS GLOSS-omból: aki *a végső kérdések ketrecébe zárva* él, abban *kizökken az idő*, s megeshet, hogy *ott fejezi be, ahol Héraclius Gloss*. Kedvemre van ez az értelmezés, benne lehet ez is a versben, csak gazdagítja, ha beleértem, különben is mindig úgy képzeltem, hogy a modern versben sok szólam fonódik össze. De én mégsem ezt akartam megírni. Az első sorok (*Mióta járom egy lefokozott lét / káprázatokkal vemhes folyosóit, / ez irgalmatlanul körülhatárolt, / de sejtelmekkel villámló sötétet?*) csak elismétlik, a magam képeére formálva, a vers természetéhez igazítva, amit az imént a Maupassant-kisregényből idéztem. A szavakat, a társításokat-kapcsolatokat, a képeket s talán leginkább a mondatszerkezetet most is, majd négy évtizeddel a vers megírása után, egészen a magaménak érzem. De hadd mondjam el, ezúttal terjengősen, mit szerettem volna vele mondani. Valamilyen felsőbb hatalom, ilyen-olyan vétkeinkért, egy alacsonyabb rendű létbe zárja lelkünket, így képzelik a lélekvándorlás hívői. A metempsichózisról gyerekkoromban sokat hallottam. Mostanában megint sűrűn beszélnek róla. És nem csak társaságban, felületesen. Freud annak idején még csak a magunk külön lelkének múltjával törődött, csak a gyerekkorunkba akart bennünket visszatéríteni, ott kellett orvosnak-betegnek közösen megtalálni elmerült (eltemetett), felnőttelelkünket alakító élményeinket. A mostanában elterjedt, benső alkatrészeinket, működésüket sokkal távolabbról magyarázó regresszív pszichoanalízis a magzatvízen túlra visz, előző életeinkben keresi az egyedet torzító vagy jótékonyan formáló erőket. De ha ebben nem hiszünk is, mindnyájunknak vannak különös tapasztalatai. Vannak megmagyarázhatatlan, mégis valami forrásra utaló álmaink, pillanataink, amelyekben megokolhatatlan szorongást vagy gyönyörűséget érzünk, ráismerünk egy-egy helyzetre, mintha valamikor, ki tudja, hol, mikor, már átéltek volna. A franciáknak külön kifejezésük van rá, a *déjà vu*. Voltak nekem is, gyerekkoromban, ahogy akkoriban illett mondani, atavisztikus álmaim. Az egyik vissza-visszatért: egy fán kuporgok (ennek az álomnak volt fogható háttere is, nagyon szerettem fára mászni, alkalmas ágakon, elágazásokban megfészkelni, nemegyszer le is estem), egyszer csak elfogott valami rémület, s már éreztem is a zuhanás szédületét. Talán a szervezet ösztönös önvédelme volt, hogy mielőtt a földnek csapódtam volna, mindig felriadtam. Nem tudom, hallottam-e a felnőttektől, vagy olvastam valahol, lehet, hogy majd csak Makón, talán éppen a tizennyolc-húsz éves koromban agyonolvasott Freud valamelyik könyvében, hogy ennek a szorongásos álomnak ősemberkorunkban van a gyökere: eleink gyakran fán aludtak, ott nem ejtették el őket a nagy ragadozók, de, valóságosan vagy álmukban, le-leestek, s ránk, utódainkra hagyták a réges-régen okát vesztett rettegést. Később Jungban is olvastam valami hasonlót a tudat alatti képzetek archetipikus formáiról, az emberiség közös tudatáról, a különféle hitvilágokban, mítoszokban helyről helyre vándorló vagy egymástól függetlenül megjelenő ősképelekről. Ebben, így vagy úgy, hittem.

A Maupassant-elbeszélés vérfagyasztóan humoros. A lélekvándorlás neki csak arra kell, hogy kicsúfolja vele megrendítően gyermekéteg hősét. Én a kölcsönvett gyámoltalan doktor monológjában komolyan veszem, ezért az emelkedett hang, az erősen megvilágított kontrasztos képek, a színpadias rendezés, a töprengés dinamikáját, a zaklatott gondolkodás természetét leképező, a vers írása idején nekem már amúgy is kedves hosszan futó, de minden szakaszukban megszerkesztett, sűrűnek szánt mondatok.

De a metempsichózisban való hitet feltételes módba szerettem volna tenni (*Mert ha igaz – ha igaz hát, hogy vándorol a lélek*), és kimondatlanul, egy másféle jelentést kínálni. Vagy éppen többféle lehető értelmezést. A versindító négy sor nemcsak egy új és új testbe, a létezés alsóbb szintjeire utasított lélek ki tudja, mióta tartó vándorlásáról szólhat, hanem egy körülrajzolható, anyakönyvezhető emberi lény, az egyszeri egzisztencia állapotáról-sorsáról is. Mondhatja egyszerűen azt is, hogy különféle kényszerek közt kanyargó életünket szűknek, fogyatékosnak érezzük, ha fel-felfénylenek is benne szép pillanatok, káprázatok, sejtelmek, valamilyen teljesség ígérete. De ha valahonnan ismerősnek tetsző álmainkra, forrástalan ismereteinkre, sose tanult tudásunkra, megokolhatatlan mámorainkra, kínjainkra gondolunk, hihetjük akár azt is, hogy ezeket a szilánkokat valamelyik előző életünkből hoztuk magunkkal. *Honnan különben egy-egy felszökő / homályos álmokkép vagy foghatóan / világos rajzú részlet, épp csak / valami összefüggésből kivetve?* De akkor már inkább hihetünk Jungnak, lehet, hogy az emberiségnek csakugyan van valami egyetemes emlékezete, vannak örökletes formái kollektív tudatának a nehezen megfogalmazható vagy éppen megfogalmazhatatlan mégis-kifejezésére. De gondolhatok valami hasonlót földhözragadttabban is. Többnyire tudjuk, mit örököltünk apánktól, anyánktól, mit, rajtuk keresztül, nagyszüleinktől, s hihető, hogy nemcsak tulajdonságokat, hajlamokat, hanem valami többet is. És ha, adatok híján, nem tudjuk is kinyomozni, nyilván maradt ránk ez-az névről ismert vagy ismeretlen eleinktől, régről, akár azt is mondhatnánk, az időtlenségből. A lélek így is vándorolhat. De ezt, remélem, a versben jobban el tudtam mondani: *ha igaz hát, hogy vándorol a lélek, / elménk beláthatatlan terein / nagy seregek vonulnak mozdulatlan / egymás lakatlan sorsain keresztül.* Ezzel azt akartam volna mondani, hogy az olyannyira magunkénak érzett, személyes sorsunk formálta tudatunk (lelkünk) magunkkal hozott elemekből is épül. Természetesnek vesszük, hogy vannak velünk született ösztöneink, az úgynevezett énünknel hatalmasabbak, a kilátástalan helyzetekben is élni készítőik, a fajfenntartást szolgáló szexualitás. És ki tudja, még mi mindent, kevésbé nyilvánvalót, kapunk örökül, milyen *seregek* foglalták el *elménk beláthatatlan tereit?* Helyzetek, kapcsolatok, okok tűntek el, de következményeik bennünk maradtak. *A szorongásaink sújtólég-robbanása* egy réges-régen elsüllyedt világra, időkre-terekre vall. Ezért *földalatti*, egymásra torlódott geológiai rétegek alól érkezik. Ebben a három sorban: *két szemünk közt a keskeny félelem, / egy alacsonyabb rendű létre valló / riadalmaink vágató bozótja* még félig állat őseink félig-sem-tudatát tettem oda a magunk érzéstömegei mögé. Az ősragadozók elől az ősbözőtosokban menekülő (azért *vágtat* visszafelé a bozót) előembert. Miért ne maradhatott volna ránk a kis helyre szorult, fejét sajdító réműlet, *két szemünk közt a keskeny félelem.* (*A keskeny szerepe az volna, hogy testiesítse, anyagszerűvé tegye a kint.*) S ennek az ellenkezője: *egy fala-omló pillanat / oktalanul fénylő gyönyörűsége.* Mert mámoraink, elragadtatásaink is lehetnek megmagyarázhatatlanul aránytalanok. A folytatásnak: *s kicsoda sodrás hajt egy ismeretlen / barlang alacsony pészma-éjjelébe* kétfelé ágazó jelentése lehet. Odagondolhatjuk a sokunknak ma is valamilyen menedéket, védelmet, még valami többet is ígérő barlangot, de a *pészma-éjjel*, kivált a folytatással: *a hús feketéjétől ütöttenel* az asszonytestet is a vers képzetkörébe vonja.

A verszáró sorpárt nagy kedvvel írtam, és szeretem ma is. Pedig csak lazán kapcsolódik az előzményekhez. Ráadásul: nem éppen eredeti gondolat, hogy az ember, sok millió éves tapasztalatainak hála, homo sapienssé válik. Én belülről képzeltem el a koponyát: mint a Pantheon, mint egy bazilika boltozata. De nem csak a befejezés közhely. Szinte minden az, amit a versben összehordtam. Az alapötletet, ha a magam kedvére átformáltam is, Maupassant-tól vettem. A többi innen-onnan. A lélek-vándorlást

valamelyik (hindu, egyiptomi, görög) hitvilágból vagy a mai ezoterikusoktól, de leginkább, bevallom, felszínes hétköznapi ismereteimből. Vagy Freudtól, Jungtól, hézagos emlékezetemre hagyatkozva. De hogy a vers jó-e vagy sem, kell-e mondanom? nem ezen múlik. Hanem azon, hogyan tudja az ember áthevíteni, különféle trükkökkel, képekkel, jól megvillanó társításokkal, nem rendes helyükre tett, váratlan jelentéstöbbletet nyerő szavakkal, a szabályostól akár elütő, meg-megtört, mégis mértani mondat-szerkezetekkel, egyszóval, az anyag megformálásával, azt a valamit, amit versnek szánunk.

HÉRACLIUS GLOSS TÖPRENGÉSEI

*Mióta járom egy lefokozott lét
káprázatokkal vemhes folyosóit,
ez irgalmatlanul körülhatárolt,
de sejtelmekkel villámló sötétet?
Mert ha igaz, hogy vándorol a lélek,
alább vagy feljebb, már kinek mi jut,
s legfeljebb az marad előtte rejtve,
hogy mily akarva-akaratlanul
tett vétkekben találtatott bűnösnek,
és talán az is, hogy miféle mérték
szerint vetették latra tetteit,
ha igaz hát, hogy vándorol a lélek,
elménk beláthatatlan terein
nagy seregek vonulnak mozdulatlan
egymás lakatlan sorsain keresztül,
s emlékezetünk roppant súly alatt
egymás fölé torlódott rétegek
áttetsző földpát- vagy matt palatömbje.
Honnan különben egy-egy felszökő
homályos álmokép vagy foghatóan
világos rajzú részlet, épp csak
valami összefüggésből kivetve?
Honnan különben szorongásaink
földalatti sújtólég-robbanása,
két szemünk közt a keskeny félelem,
egy alacsonyabb rendű létre valló
riadalmaink vágató bozótja?
S honnan egy fala-omló pillanat
oktalanul fénylő gyönyörúsége,
s micsoda sodrás hajt egy ismeretlen
barlang alacsony pészma-éjjelére
a hús fekete éhétől ütötten?
Vagy nem érzem-e, hogy szűk koponyámat
hogy feszíti homorúbbra a vágy?*

1970